

# АРХІВИ УКРАЇНИ

ОРГАН ГОЛОВНОГО АРХІВНОГО УПРАВЛІННЯ  
ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

№ 2 (136) 1976 Березень—квітень

Виходить раз на два місяці

## ЗМІСТ

Рішення XXV з'їзду КПРС — програма боротьби радянського народу за кому-  
нізм . . . . . 3

### СТАТТІ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ

А. В. Кентій. Обговорення підсумків роботи архівних установ Української РСР  
у 1975 р. та їх завдань на 1976 р. . . . . 7

### ОБМІН ДОСВІДОМ

М. Г. Коваль (Львів). Каталогізація документів у Львівському облдержархіві . 16  
В. С. Бондаренко (Запорожжя). Комплектування Запорізького облдержархіву  
документами особового походження . . . . . 21  
М. В. Делеган (Мукачеве). Вдосконалення облікової документації у філіалі  
Закарпатського облдержархіву в м. Мукачевому . . . . . 24

### ПЕРЕДОВИКИ П'ЯТИРІЧКИ

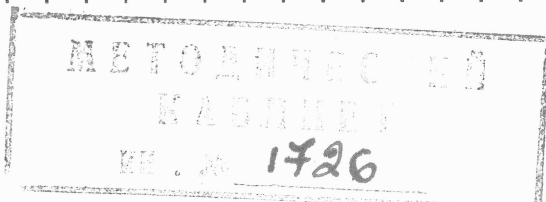
Н. Ф. Врадій (Львів). Ентузіаст архівної справи . . . . . 30  
В. М. Солонинко. Місце в житті . . . . . 32

### Матеріали наукової конференції, присвяченої 150-річчю повстання декабристів

П. С. Гончарук, В. М. Волковинський. Пропаганда документів та матеріалів про  
декабристів державними архівами Української РСР . . . . . 34  
Л. І. Апанович, Ю. В. Войцехівський. Джерела про декабристський рух в архі-  
восховищах м. Києва . . . . . 40  
М. Г. Вавричин (Львів). Відгомін повстання декабристів на західноукраїнських  
землях (За матеріалами ЦДІА УРСР у м. Львові) . . . . . 43

### ДОКУМЕНТИ

Ю. П. Хоніньова, В. П. Печерога. В єдиному строю — до спільної мети (Доку-  
менти про дружбу і співробітництво трудящих Київщини і Підмосков'я,  
1939—1970 рр.) . . . . . 47



Учб А-205751

- М. Т. Яцура, І. Й. Фастівська** (Чернігів). Революційні події на Чернігівщині під час першої російської революції . . . . . 50

#### ОГЛЯД ДЖЕРЕЛ

- А. М. Бількевич** (Тернопіль). Архівні джерела про участь комсомольців і молоді у здійсненні соціалістичних перетворень у західних областях УРСР 1944—1950) . . . . . 54
- В. К. Федорова** (Одеса). Низова виробнича преса — важливе джерело для вивчення історії діяльності КПРС у комуністичному вихованні колгоспного селянства (1933—1937) . . . . . 58
- В. М. Кулаковський**. Торговельні зв'язки Лівобережної України з Правобережною у другій половині XVIII ст. (За архівними джерелами лівобережних митниць) . . . . . 62
- Ш. С. Людковський** (Миколаїв). Документи Миколаївського обласного державного архіву про революційну діяльність Л. М. Сталь . . . . . 66

#### НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

- Л. І. Лозенко, Л. В. Яковлева**. Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР . . . . . 68

#### ДІЛОВОДСТВО

- В. Г. Уривський**. Впроваджуємо основні положення Єдиної державної системи діловодства . . . . . 74

#### КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

- Л. С. Беляева** (Москва). Пролетарський інтернаціоналізм — наше знамя. Документи и материалы об участии трудящихся Донбасса в укреплении интернациональных связей Советского Союза с народами зарубежных стран (1917—1974 гг.) . . . . . 78
- П. М. Шморгул**. Катеринославщина в революции 1905—1907 гг. Документы и материалы . . . . . 79
- І. Г. Шульга** (Вінниця). П. В. Михайлина. Визвольна боротьба трудового населення міст України (1569—1654 рр.) . . . . . 81
- В. В. Малишкіна**. Матеріали юбилейної конференції, посвященої 90-літтю Таллинського городского государственного архива . . . . . 83

#### ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

- Кращим громадським організаторам передплати «Архів України» — наша подяка . . . . . 85
- В. П. Боднар**. Про нагородження всесоюзними знаками «Ударник дев'ятої п'ятирічки» і «Переможець соціалістичного змагання 1975 р.» . . . . . 86
- Г. І. Духновська**. В Центральній експертно-перевірній комісії Головархіву УРСР . . . . . 87
- М. Г. Старчак** (Львів), **Т. А. Шияновська** (Кіровоград), **Н. І. Поглубко** (Одеса). До 150-річчя повстання декабристів . . . . . 88
- М. Г. Вавричин** (Львів). Семінар з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін в ЦДІА УРСР у м. Львові . . . . . 90
- Н. П. Гусева** (Львів). Науково-теоретичний семінар у Львівському облдержархіві . . . . . 91
- О. Й. Морозова** (Полтава). Діяльність зональних науково-методичних рад міськдержархівів на Полтавщині . . . . . 92
- О. М. Дьоміна** (Одеса). Документальні виставки Одеського облдержархіву в 1975 р. . . . . 93
- Н. М. Гребенюк**. Семінар у Київському міському державному архіві . . . . . 94
- К. Є. Новохатський**. Збори працівників і розширена нарада керівного складу установ м. Харкова . . . . . 94

### Редакційна колегія:

**О. Г. Мітюков** (головний редактор), **Н. Ф. Врадій**, **Л. З. Гісцова**, **П. С. Гончарук** (заст. головного редактора), **В. О. Замлинський**, **В. В. Кузьменко**, **М. О. Місерман**, **Б. Д. Нененко**, **М. Г. Савченко**, **З. О. Сендик**, **А. Г. Сісецький**, **І. С. Слабеев**, **В. М. Солонинко** (відповідальний секретар), **В. І. Стрельський**.

Адреса редакції: 252601, Київ-110, МСП, Солом'янська, 24.  
Телефони редакції: заступника головного редактора — 77-35-55; відповідального секретаря — 77-11-24.

© Головне архівне управління при Раді Міністрів УРСР, 1976 р.

БФ 14420. Підписано до друку 13.IV 1976 р. Формат паперу 70×108<sup>1</sup>/<sub>16</sub>. Друк. фіз. арк. 6. Умовн. друк. арк. 9,6. Обл.-вид. арк. 9,8. Тираж 18400. Зам. К-33. Ціна 30 коп.

Друкарня видавництва «Київська правда», Київ, вул. Леніна, 19.

леса тощо<sup>25</sup>. Серед цих торговців був навіть священник Яків Друженецький, який віз дрова до Києва<sup>26</sup>.

Як бачимо, з Правобережжя на Лівобережну Україну надходила здебільшого продукція деревообробних промислів, що свідчило про значно нижчий рівень розвитку тут ремесла, ніж на Лівобережжі. Серед мануфактурних виробів на Правобережжі переважали не місцеві, а довізні вироби, привезені польськими купцями чи доставлені іноземцями з Німеччини, Італії, Австрії та інших країн. Отже, й мануфактурне виробництво на Правобережжі перебувало також на нижчому рівні розвитку, ніж на Лівобережжі.

Українські буржуазно-націоналістичні історики, фальсифікуючи історичне минуле українського народу, намагаючись очорнити українсько-російські торговельні зв'язки, доводили, що у XVIII ст. українські купці рідко з'являлися на зарубіжних ярмарках, що товари з Лівобережжя сюди, в основному, привозили російські купці. Проте документи митниць переконливо спростовують ці твердження. В численних відомостях про довіз і вивіз товарів через Стайківську, Сорокашинську, Кам'янську та інші митниці поряд з російськими купцями, як це вже частково показано, зустрічається чимало українських, білоруських та інших купців, зокрема розкольників, які в той час були місцевими жителями на Лівобережній Україні, а тому їх також можна віднести до українських купців. Наведемо кілька прикладів. У 1779 р. через Сорокашинську митницю привезено російськими купцями товарів на 21504 крб. 80 коп., українськими — на 32793 крб. 60 коп., розкольниками — на 2307 крб., македонськими купцями — на 819 крб. і польськими — на 8743 крб. 60 коп., а всього — на 66168 крб. Того ж року цим самим шляхом вивезено за кордон російськими купцями товарів на 906 крб., українськими — на 3917 крб., розкольниками — на 850 крб., білоруськими — на 135 крб., македонцями — на 1877 крб. 40 коп., польськими купцями — на 22020 крб. 50 коп., а всього — на 29705 крб. 90 коп.<sup>27</sup>.

У 1769 р. через Стайківську митницю було ввезено товарів: українськими купцями — на 429 крб. 77 коп., російськими — на 116 крб. 75 коп., польськими — на 1917 крб.; вивезено: українськими — на 1171 крб. 80 коп., російськими — на 56 крб. 50 коп., польськими — на 894 крб. 17 коп. На Секеринській (дані 1766 р.), Переяславській (1778 р.), Кам'янській (1779 р.) митницях було зареєстровано більше товарів російських купців, ніж українських.

Таким чином, між Правобережною і Лівобережною Україною у другій половині XVIII ст. існували досить активні торговельні зв'язки. Українські й російські купці, лівобережне козацтво, а також міщанство й селянство обох сторін Дніпра були частими гостями на ярмарках і торгах, що проходились у містах і містечках як Лівобережжя, так і Правобережжя. На Лівобережній Україні були сприятливіші умови для розвитку економіки, а тому й асортимент товарів, які направлялися на Правобережжя, був різноманітнішим і багатшим, ніж асортимент товарів, що йшли у зворотному напрямку. Значно багатшим він був і порівняно з першою половиною XVIII ст., коли з Лівобережжя не дозволялося вивозити за кордон прядиво, юхту, сало, віск, конопляну олію, клей, ревені, смолу, ікру (відповідно до указів сенату за 1714 р.), овечі шкури, вовну (відповідно до указу 1720 р.) та ряд інших товарів<sup>28</sup>.

Торговельні зв'язки між Лівобережжям і Правобережжям продовжували зростати і протягом всієї другої половини XVIII ст. Вони сприяли розширенню і поглибленню місцевого ринку, що почав складатися раніше, а також тіснішому прилученню України (не лише Лівобережної, а й Правобережної) до всеросійського ринку, дальшому розвитку її економіки.

*В. М. КУЛАКОВСЬКИЙ*

<sup>25</sup> ЦДІА УРСР у м. Києві, ф. 124, оп. 1, спр. 6, арк. 1—2; спр. 7, арк. 3—4.

<sup>26</sup> Там же, арк. 11.

<sup>27</sup> Там же, ф. 120, оп. 1, спр. 52, арк. 100—235.

<sup>28</sup> Історико-географічний збірник. Т. 4, К., 1931, стор. 157.

## ДОКУМЕНТИ МИКОЛАЇВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПРО РЕВОЛЮЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ Л. М. СТАЛЬ

Людмила Миколаївна Сталь (Заславська, псевдоніми — Елена, Марія Іванівна; 1872—1939 рр.) — член партії з 1897 р., професійна революціонерка, активна громадська діячка.

У дожовтневий період Л. М. Сталь була пропагандисткою ленінської «Искры», вела партійну роботу в Москві і Петрограді, в еміграції виконувала доручення В. І. Леніна. В роки першої російської революції вона активно працювала в Одеському і Миколаївському комітетах РСДРП. У Миколаїв була направлена в березні 1905 р. Південним бюро ЦК РСДРП для відновлення роботи більшовистського комітету.

В обласному державному архіві, у фонді канцелярії градоначальника виявлено документи про діяльність Л. М. Сталь у Миколаєві в 1905 р. Пов'язані з її ареш-

том 30 червня 1905 р., вони не привертали уваги дослідників очевидно через те, що Л. М. Сталь відома в них під прізвиськом Заславської Раїси (Лариси) Павлівни.

У донесенні начальника Миколаївського розшукового пункту градоначальнику від 2 липня 1905 р. зокрема сказано:

«Своєчасно з агентурного джерела було одержано відомості, що в будинку № 37 на Екіпажній вулиці у квартирі Пилипа Лук'янова Шаповаленка 30 червня о 7 годині вечора збереться сходка представників Центрального робітничого гуртка місцевої організації Російської соціал-демократичної партії для обговорення партійних справ і розробки питання про надійнішу постановку пропаганди серед моряків флотських екіпажів. З останньою метою на сходці повинні бути присутні представники портового району на чолі з інтелігенткою-пропагандисткою Манею (вона ж Людмила)...

Відрядженими на місце сходки чинами поліції... були захоплені дев'ять докладно поіменованих у представленому разом з листом списку осіб, у числі яких й інтелігентка-пропагандистка Маня, яка виявилася давно відомою своєю злочинною діяльністю тверської міщанкою Раїсою Павлівною Заславською, що була вже за політичні злочини на засланні в Сибіру.

Сходчикам було зроблено особистий обшук і в Заславській знайдено № 1 злочинної газети «Пролетарий».

Внаслідок обшуків на квартирах сходчиків... нічого злочинного не виявлено. Заславська ж, проживання якої внаслідок її крайньої конспіративності ще не було встановлено, відмовилася вказати свою квартиру, через що обшук у неї не провадився<sup>1</sup>.

У списку затриманих значиться: «Заславська Раїса Павлівна, тверська міщанка, 33 роки, фельдшерниця»<sup>2</sup>.

За розпорядженням градоначальника Заславська була взята під арешт при міській поліції на два місяці. 3 липня їй вдалося втекти, однак у той же день її було затримано. Обставини затримання відображені у рапорті пристава Одеської частини поліції м. Миколаєва градоначальнику від 3 липня 1905 р.

«Учора о пів на восьму годину вечора,—говориться в рапорті,—на ст(анції) Миколаїв при відході пасажирського поїзда городовий міської поліції Ледньов при сприянні жандармського унтер-офіцера Бухольця затримав зниклу сього числа з двору поліції під час прогулянки, що знаходилася у кардегардії поліції, Ларису Павлівну Заславську, яку зараз же було доставлено у міську поліцію.

Під час слідування від вокзалу до міської поліції Заславська в присутності супроводжуючих її позаштатного околоточного наглядача Одеської частини Розенберга і городового Ледньова дозволила собі ображати государя імператора та міністрів, називаючи їх шахраями і душоубцями...»<sup>3</sup>.

Крім згаданого документа, у фонді канцелярії Миколаївського градоначальника є справа «Про втечу з-під варті заарештованої Лариси Заславської», у якій знаходиться протокол розслідування з цього питання<sup>4</sup>.

Представляє інтерес характеристика діяльності Л. М. Сталь, дана Миколаївським слідчим пунктом у «Відомостях про злочинну діяльність осіб, виселених з м. Миколаєва з часу оголошення його у військовому стані». Про Л. М. Сталь зазначено: «Заславська Раїса Павлівна. Давно відома своєю політичною неблагонадійністю і була вже на засланні в Сибіру. Інтелігентка-пропагандистка у червні місяці 1905 р. \* була рекомендована Центральним Комітетом Російської Соціал-демократичної робітничої партії у м. Миколаїв.

Під її головуванням проходило декілька сходок з метою обговорення партійних потреб і розробки питання про надійнішу постановку пропаганди серед місцевих моряків і солдатів Миколаївського гарнізону...

8 серпня Заславська вислана в м. Курськ. Перебування Заславської у Миколаєві, безумовно, небезпечно, особливо у зв'язку з наступними виборами до Державної думи»<sup>5</sup>.

Документи про Л. М. Сталь, виявлені у Миколаївському облдержархіві не публікувались і не були використані у біографічній літературі про неї.

Ш. С. ЛЮДКОВСЬКИЙ

<sup>1</sup> Миколаївський облдержархів, ф. 229, оп. 4, спр. 142, арк. 168.

<sup>2</sup> Там же, арк. 169.

<sup>3</sup> Там же, спр. 143, арк. 216.

<sup>4</sup> Там же, спр. 133.

\* Насправді приїхала до Миколаєва у березні 1905 р.

<sup>5</sup> Миколаївський облдержархів, ф. 229, оп. 4, спр. 150, арк. 103.

